

Nieuwe en zeldzame boktorren voor de Nederlandse fauna (Coleoptera: Cerambycidae)

A. P. J. A. TEUNISSEN

TEUNISSEN, A. P. J. A., 1998. NEW AND RARE LONGHORN BEETLES FROM THE NETHERLANDS (COLEOPTERA: CERAMBYCIDAE). – *ENT. BER., AMST.* 58 (1): 11-14.

Abstract: *Chlorophorus varius* is recorded for the first time from The Netherlands. Data on biology and distribution are given for a number of other rare Dutch longhorn beetles: *Cortodera humeralis*, *Grammoptera ustulata*, *Pedostrangalia revestita*, *Necydalis major*, *Plagionotus detritus*, *Dorcadion fuliginator*, and *Pogonocherus hispidulus*.

A. P. J. A. Teunissen, Strauslaan 6, 5251 HG Vlijmen.

Inleiding

Na het verschijnen van de lijst van Coleoptera uit Nederland en het omliggend gebied (Brakman, 1966) zijn er nog vijf boktorsoorten aan de Nederlandse lijst toegevoegd (Van Aartsen & Kervink, 1980; Huijbregts & Krikken, 1985, 1988). In twee gevallen betreft het vermoedelijk geïmporteerde soorten.

Van een groot aantal soorten boktorren zijn slechts incidentele waarnemingen bekend uit ons land. Enkele van deze zeldzame soorten worden in onderstaande bijdrage besproken. Tevens wordt *Chlorophorus varius* (Müller) voor de eerste keer gemeld uit Nederland.

Chlorophorus varius (Müller)

Deze fraaie boktor werd op 29 juli 1989 ten zuiden van Maastricht gevangen door Br. V. Lefeber op gewone bereklauw (*Heracleum sphondylium* L.) (coll. Van Aartsen). *Chlorophorus varius* is nieuw voor de Nederlandse fauna.

Chlorophorus varius ontwikkelt zich volgens Bense (1995) in 2 tot 3 jaar in dood loofhout van ondermeer *Acer*, *Alnus*, *Castanea*, *Crataegus*, *Fraxinus*, *Malus*, *Populus*, *Pyrus*, *Quercus*, *Robinia* en *Ulmus*, vaak in door de zon beschenen takken met een doorsnede van 2-5 cm. In het oosten van het verspreidingsgebied zijn de larven ook bekend uit de stengels van *Salicornia*, *Achillea* en *Spartium*. De

grijsgroene kevers zijn 8-14 mm lang, slank en variabel in tekening, maar meestal voorzien van zwarte dwarsbanden. Één op het halschild, twee op de achterste helft van de dekschilden, terwijl de voorste helft van elk dekschild een band heeft in de vorm van een C.

De soort komt volgens Villiers (1978) voor in Centraal-Europa, het Middellandse Zeegebied, Klein-Azië en het noorden van Iran. Vives (1984) geeft aan dat de soort nog niet bekend is van Portugal en West-Spanje. Volgens Mehl & Pedersen (1995) is *Chlorophorus varius* nu ook bekend van Midden-Zweden, waar in juni 1985 één exemplaar verzameld werd bij Närke, Skagarhultsmossen. Zeven jaar later werden uit takken van de winterlinde (*Tilia cordata* Miller) van dezelfde vindplaats, twee exemplaren gekweekt. Door Mehl & Pedersen (1995) wordt ook melding gemaakt van waarnemingen in Zuid-Oost-Polen en Duitsland. In het westelijk deel van Midden-Europa is de soort zeldzaam en vooral bekend van xerotherme plaatsen. Muylaert (1990) meldt enkele vondsten in België, maar vermoedt dat het waarschijnlijk met hout geïmporteerde kevers zijn.

De Nederlandse vindplaats zou een uitbreiding van het areaal kunnen betekenen. Aanvullende Nederlandse waarnemingen zouden kunnen bevestigen dat er sprake is van een bestendige populatie.

***Cortodera humeralis* (Schaller)**

Cortodera humeralis werd door Van Aartsen & Kervink (1980) als nieuw voor de fauna gemeld. Verondersteld werd dat het om kevers zou gaan afkomstig van een houtopslagplaats en mogelijk geïmporteerd.

Van Aartsen ving op 17 en 27 mei 1993 opnieuw zeven exemplaren op het landgoed Welna bij Tongeren (Gelderland). De kevers vlogen langs oude eiken of zaten op de bladeren. Één exemplaar werd in een malaiseval gevangen. Op dezelfde plaats werden in de jaren 1994 tot en met 1996 door Van Aartsen jaarlijks een vijftal kevers aangetroffen, waardoor mag worden aangenomen dat het hier om een gevestigde populatie gaat.

Volgens Bense (1995) duurt de ontwikkeling een jaar en vindt plaats in rottende takken van eiken, die op de grond liggen. De volgroeide larven zouden overwinteren in de bodem en in het voorjaar verpoppen. Zelf ving ik een aantal exemplaren van *C. humeralis* op 31 mei 1982 op bloeiende meidoorn (*Crataegus*) in Niederwöresbach, in de omgeving van het Duitse Idar-Oberstein.

***Necydalis major* Linnaeus**

Van deze uiterst zeldzame boktor ving Van Aartsen op 12 juli 1978 een mannetje en een vrouwtje te Drimmelen (Noord-Brabant). De kevers zaten op moerasspirea (*Filipendula ulmaria* (L.)). Door zijn zeer korte dekschilden lijkt de kever enigszins op een grote houtwesp (*Sirex* sp.) en wordt daardoor mogelijk niet altijd als kever herkend.

De larven vreten volgens Bense (1995) diep in het dode hout van zieke, sterk beschadigde of reeds dode bomen, vooral in door de zon beschenen stammen van *Salix*, *Populus*, *Betula*, *Alnus*, *Quercus*, *Carpinus*, *Tilia*, *Fraxinus*, *Pyrus* en *Prunus*. De ontwikkeling duurt drie jaar.

De kevers, die meestal op de broedboom worden aangetroffen, bezoeken volgens diverse auteurs maar zelden bloeiende planten.

***Plagionotus detritus* (Linnaeus)**

Plagionotus detritus is in ons land een zeldzame wespenboktor, die door Brakman (1966) wordt opgegeven van de provincies Gelderland en Zeeland. In de collectie van het Zoölogisch Museum Amsterdam (ZMA) bevinden zich exemplaren uit Velp (?), zonder datum en jaartal, leg. Uri, ex coll. Nonnekens, en Oostkapelle, 12 en 26.vi.1948, leg. Brakman. Verder bevindt zich in de collectie een exemplaar met de etiketgegevens: Zwolle (Overijssel), 8-22/45, W. Specht, Grijp.

Op 28 augustus 1990 werd *P. detritus* verzameld in de Drunense Duinen (Noord-Brabant), Amersfoort-coördinaten 139.0-406.9, aan de rand van het open stuifzandgebied.

De kevers ontwikkelen zich bij voorkeur in pas afgestorven stammen of dikke takken van staande of liggende eiken, die door de zon beschenen worden. Eind augustus is laat in het seizoen voor deze kever, die gewoonlijk actief is van mei tot juli.

***Pogonocherus hispidulus* (Piller)**

Deze onopvallende boktor is volgens Brakman (1966) slechts bekend uit de provincie Gelderland. Op 21 april 1993 werd een exemplaar verzameld door Cox in een lichtval te Groesbeek (Gelderland). Everts (1903) vermeldt het voorkomen op dunne dode takken van vooral katjesdragende loofbomen; ze zou ook tegen iepenstammen zitten en op klimop. De kever komt in heel Europa voor met uitzondering van het hoge noorden. In het Midde nederlandse Zeegebied en op het Iberisch Schiereiland is *P. hispidulus* minder algemeen (González, 1995).

De larven ontwikkelen zich in vers afgestorven takken en twijgen van loofhout (*Quercus*, *Corylus*, *Tilia*) en hoogst zelden in naaldhoutsoorten (Bense, 1995). De ontwikkelingscyclus duurt twee jaar. De volwassen kevers verschijnen al in maart en zijn tot augustus aan te treffen.

***Grammoptera ustulata* (Schaller)**

Grammoptera ustulata was slechts bekend uit de provincie Limburg (Brakman, 1966). In de collectie van het ZMA bevinden zich echter ook exemplaren uit Gelderland (Winterswijk, 18.v.1926, leg. H. J. Buis, en Empe, 18.v.?, leg. Max Weber) en Drenthe (omgeving Roden, 18.viii.1944, leg. C. v. Nidek).

Op 24 mei 1986 klopte Berger één exemplaar van een bloeiende eik (*Quercus*) in de Drunense Duinen, Amersfoort-coördinaten 137-405 (Noord-Brabant), terwijl op 24 mei 1987 door mij één exemplaar vliegend boven het kale stuifzand gevangen werd. Ook in volgende jaren werden, in hetzelfde kilometerhok, enkele exemplaren aangetroffen, steeds op bloeiende eiken en uitsluitend in het stuifzandgebied. Intensief zoeken op bloeiende meidoorn, lijsterbes en eik, elders in het Nationaal Park de Loonse- en Drunense Duinen i.o., leverde geen resultaat op.

Door de opvallende goudgele beharing van het halsschild en de dekschilden en de oranjegele poten is *Grammoptera ustulata* eenvoudig te onderscheiden van de gewone soort *G. ruficornis* (Fabricius).

***Pedostrangalia revestita* (Linnaeus)**

Brakman (1966) noemt in zijn lijst zes provincies waar *Pedostrangalia revestita* is aangetroffen. Nieuwe vondsten worden echter zelden gedaan. Villiers (1978) noemt *P. revestita* een zeldzame soort met een lokale verspreiding.

Van Aartsen trof twee exemplaren aan op het landgoed Welna bij Tongeren (Gelderland) op 11 juni 1996. Één exemplaar van de typische vorm, met roodgele kop en halsschild en blauwzwarte dekschilden en één exemplaar met roodgele kop, halsschild en dekschilden van de variëteit *P. revestita rubra* Geoffroy. Ook Hielkema ving een exemplaar op 13 juni 1986 op 2 km ten noorden van Austerlitz (Utrecht). Met een net, voorzien van een verlengde steel, ving hij de kever, die op circa 5 meter hoogte rond de kruin van een oude eik vloog. Het bleek ook hier de eerder genoemde variëteit te zijn.

Allenspach (1973) vermeldt over de biologie ondermeer dat Hellrigl in Zuid-Tirol de larven in groot aantal in alle ontwikkelingsstadia aantrof in afgestorven, armdikke, takstompen van oude laaniepen (*Ulmus*). Ook Bense (1995) vermeldt dat de larven zich ontwikkelen in rottende houtdelen, welke nog in verbinding staan met het levende hout van onder andere *Quercus*, *Fagus*, *Carpinus*, *Acer*, *Populus*, *Prunus*, *Castanea*, *Juglans* en *Betula*.

***Dorcadion fuliginator* Linnaeus**

De laatste melding van deze grondboktor dateert van mei 1969 (Berger & Poot, 1970). Claassens vond toen één exemplaar te Brunssum (Limburg), de enige vindplaats van deze soort in Nederland. Op 12 mei 1982 werd op dezelfde locatie nog één exemplaar gevonden door Van der Mast. De laatste melding is van 18 juni 1983 toen Van Buuren een (dood) exemplaar aantrof op dezelfde locatie. In het begin van de vijftiger jaren trof Claassens *D. fuliginator* regelmatig te Brunssum aan (persoonlijke mededeling).

Deze kwetsbare restpopulatie behoort tot de meest noordelijk gelegen vindplaats van een soort die zijn verspreiding heeft in het uiterste noorden van Spanje (González, 1991), Frankrijk, Zwitserland, Duitsland en België.

De kever wordt ook in de omliggende landen ernstig bedreigd als gevolg van de specifieke eisen die aan het biotoop worden gesteld en de geïsoleerde ligging van de restpopulaties. Doordat de achtervleugels ontbreken heeft de soort bovendien een gering verspreidingsvermogen. De Nederlandse populatie is nu, voornamelijk door stadsuitbreiding, nagevoel of mogelijk helemaal verdwenen.

Dankwoord

De auteur dankt de volgende collega's voor hun medewerking aan dit artikel en het ter beschikking stellen van hun gegevens: B. van Aartsen ('t Harde), B. J. H. Brugge (Zoölogisch Museum, Amsterdam), G. J. M. van Buuren (Landgraaf), L. H. Claassens (Landgraaf), A. L. Cox (Mook), M. Hielkema (Gouda) en Br. V. Lefeber (Maastricht).

Literatuur

- AARTSEN, B. VAN & F. KERVINK, 1980. Interessante en nieuwe boktorren voor de Nederlandse fauna (Coleoptera, Cerambycidae). – *Ent. Ber., Amst.* 40: 117-118.
- ALLENSPACH, V., 1973. Coleoptera, Cerambycidae. – *Insecta helvet.* 2: 5-216.
- BENSE, U., 1995. Longhorn beetles. *Illustrated Key to the Cerambycidae and Vesperidae of Europe*: 1-512. Margraf, Weikersheim.
- BERGER, C. & P. POOT, 1970. Nieuwe en zeldzame soorten voor de Nederlandse keverfauna I. – *Ent. Ber., Amst.* 30: 213-221.
- BRAKMAN, P. J., 1966. Lijst van Coleoptera uit Nederland en het omliggend gebied. – *Monogr. ned. ent. Ver.* 2: i-x, 1-219.
- EVERTS, E., 1903. *Coleoptera Neerlandica* 2: i-iv, 1-796. Nijhoff, 's-Gravenhage.
- GONZÁLEZ, C. F., 1991. El género Iberodorcadion Breuning: su distribución en Aragón (Col. Cerambycidae). – *Zapateri Revta. aragon. ent.* 1: 18-29.
- GONZÁLEZ, C. F., 1995. Coleopteros Cerambicidos de la Coleccion Maynar (Col.: Cerambycidae). – *Bol. SEA*, 12: 5-10.
- HUIJBREGTS, J. & J. KRIKKEN, 1985. Overzicht van wijzigingen in de lijst van Nederlandse kevers (1966-1984). – *Nieuwsbr. EIS-Nederland* 16: 23-30.
- HUIJBREGTS, J. & J. KRIKKEN, 1988. Aanvullingen op de lijst van Nederlandse kevers (1985-1986). – *Nieuwsbr. EIS-Nederland* 18: 7-8.
- MEHL, O. & H. PEDERSEN, 1995. Recent Swedish records of *Chlorophorus varius* (Müller, 1766), with notes on the bionomy and distribution (Coleoptera: Cerambycidae). – *Ent. Meddr* 63: 93-96.
- MUYLAERT, A., 1990. Longicornes (Cerambycidae). – *Faune Belg.*: 1-143.
- VILLIERS, A., 1978. Faune des Coléoptères de France. I. Cerambycidae. – *Encycl. ent., (Série A)* 52: 1-512.
- VIVES, E., 1984. Cerambícidos (Coleoptera) de la Península Ibérica y de las Islas Baleares. – *Treb. Mus. Zool.* 2: 1-137.

Geaccepteerd 9.x.1997.